

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ BİTİRME TEZİ

ADANIN SONU

Sözcük Sayısı: 3942

Araştırma Sorusu: Zülfü Livaneli'nin "Son Ada" adlı eserinde insanın çevresi üzerindeki etkisi ve otoritesi hangi yazınsal tercihlerle işlenmiştir?

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	3
2. BAŞKAN=OTORİTE, DİKTATÖRLÜK.....	4
3. OTORİTENİN İNSAN ÜZERİNE ETKİSİ.....	8
4. OTORİTEYE KARŞI DİRENÇ VE ÇARESİZLİK.....	11
5. DOĞAYA VERİLEN ZARAR, ADANIN SONU.....	14
6. SONUÇ.....	17
7. KAYNAKÇA.....	19

1. GİRİŞ

İnsanların tek yaşam alanı olan dünya, canlılara milyarlarca yıldır ev sahipliği yapmaktadır. Dünyada milyonlarca farklı türden canlı yaşamasına rağmen, insanlık dünyayı ele geçirmiş durumdadır ve adeta dünyanın sahibi sadece kendileriymiş gibi yaşamaktadır. Bu dünyaya egemen olma isteği aslında insanın ‘bencil’ oluşundan gelmektedir. Bencillik ise insanın doğasında var olup egoizm¹ kavramıyla ilişkilendirilebilir. İnsanların bencil oluşu, toplu yaşantıda çok sayıda sorun çıkarmış ve bu sebepten toplumda çeşitli kurallar konmuş ve sözleşmeler yapılmıştır. Sözleşmeler, topluma sınıflı yapıyı beraberinde getirmiştir. Toplumda çeşitli sınıfların oluşması dolayısıyla, üst sınıf ezen, alt sınıflar ise ezilenler olmuştur. Bunun sonucunda ise “otorite” kavramı ortaya çıkmıştır. Otorite kavramı yasak etme, yaptırma, itaat etme hakkı veya gücü anlamına gelir.² Otorite ile yönetilen topluluklar hep bir baskı altındadır ve ezilmektedirler. Büyük bir güç olan otorite, yanlış ellere geçtiğinde adeta felaketlere yol açmaktadır.

Otoritenin yanlış ellere geçmesi, Zülfü Livaneli’nin yazdığı “Son Ada” isimli eserde örneklenmektedir. 2008 yılında yayımlanan bu eser, Zülfü Livaneli’nin en beğenilen eserlerindedir. Esere adını veren ‘Son Ada’ anakaradan uzak bir yerde bulunan ve ulaşımı sadece botlarla sağlanan bir adadır. Bu adayı değerli kılan, bu adanın neredeyse hiç bozulmamasıdır. Bu ada neredeyse hiç bozulmamıştır çünkü adada yaşayan insanlar bu adayı bir sır gibi saklamışlardır. İnsanların mutlu, doğa ile iç içe, martılarınla beraber, şehir hayatı ve stresinden uzak yaşadığı bu adadaki insanların ve diğer canlıların hayatları “başkan” gelince çok kötü bir hal almaktadır. Romanda “otorite” kavramı başkan karakteri ile çevreyi koruma izleği ise “Son Ada” uzamı aracılığıyla verilmiştir. Zülfü Livaneli, çeşitli karakterler ve cennet

¹ Thomas Hobbes’un ileri sürdüğü, “ben” kavramını merkeze alan bir düşünce biçimi

²(Otorite Ne Demek? Otorite Boşluğu Ve Otorite Kurmak Nedir?, 2022)

gibi tasvir edilen bir ada uzamı ile birleştirdiği olay örgüsü sayesinde okuyucuya çok sayıda ders vermekte ve aynı zamanda küresel sorunları okuyucuya hissettirmektedir. Doğa ve doğa yaşantısının öneminin vurgulanarak anlatıldığı bu eser, aynı zamanda okuyucuda çevre ve diğer canlılar için farkındalık oluşturmaktadır.

Bu tez çalışmasında, Zülfü Livaneli'nin "Son Ada" adlı eserinde işlenen insanın çevresi üzerindeki etkisi izleğinin "otorite" kavramı üzerinden nasıl işlendiğini yazarın dil ve anlatım tercihleri de göz önünde bulundurularak detaylı bir şekilde incelemek amaçlanmıştır. Bu detaylı inceleme, çeşitli sorunsallar üzerinden, romandaki karakterler yardımıyla yapılmıştır. Bu tez çalışması üç kısımdan oluşmaktadır. İlk kısmı yani giriş kısmında yazar ve eser tanıtılmış, tezin amacı plan dahilinde verilmiştir. İkinci kısmında yani gelişme kısmında, çeşitli sorunsallar üzerinden araştırma sorusu detaylıca incelenmiştir. Üçüncü ve son kısmı olan sonuç kısmında ise sonuçlar, yargılar ve mesajlar verilmiştir.

2. BAŞKAN=OTORİTE, DİKTATÖRLÜK

İnsanların birlikte yaşadığı toplumun düzenli bir şekilde işlenmesi için kurallar, yasalar ve etkili yönetim gibi ögeler mevcuttur. Etkili yönetim kategorisinin içinde bulunan başkan, yani yönetici; kuralları uygulamak, topluma servis sağlamak ve toplum için kararlar almakla yükümlüdür. Toplumun iyi ve kaliteli bir şekilde yönetilebilmesi için, birçok hakkı ve yönetme gücünü elinde bulunduran bu kişinin, yani başkanın doğru kişi olması gerekir. Eğer başkanlık yapan kişi doğru kişi değilse kendi çıkarları uğruna toplumun hakkını yiyebilir. Bu kadar yetkiyi, gücü yani otoriteyi elinde bulunduran veya bulunduracak kişinin doğru kişi olmaması o toplum için bir felaket sayılabilir. Bu durum başkanın gücü ile birlikte halkı ve muhalefeti ezerek ve korkutarak tek sözü elinde bulundurmasıyla bir diktatör haline gelmesine bile

sebebiyet verebilir. Bu durumu ve bu durumun oluşum ve gelişim sürecini Zülfü Livaneli eserindeki “Başkan” figürü ile anlatmıştır.

Öyküleyici ve betimleyici anlatımın yardımıyla, yazar, Başkan figürünü ve bu figürün adaya gelişini açık bir şekilde anlatmıştır. Başkan ve ailesinin adaya gelişini ve zıtlık nedeniyle oluşan atmosferi yazar, *“bu ailenin şıklığı yanında pek döküntü kalıyorduk”* (Livaneli, 27) cümlesi ile okuyucuya aktarmıştır. Ayrıca adalıların şehirden ayrılalı uzun bir süre olduğunu ve adalıların adaya alıştıklarını *“Zamanla hiç fark etmeden tropik adaların yerlileri gibi giyinmeye başlamıştık.”* cümlesi ile okuyucuya iletmiştir. Adalıların yaşadıkları adada ne kadar mutlu oldukları yazar tarafından sürekli olarak vurgulanmaktadır. *“kravatının bizde yarattığı dehşet duygusuna engel olamıyorduk”* (Livaneli, 27) cümlesinde dehşet diye nitelendirilen bu duygunun sebebi adalıların kravat ve diğer formal giysileri görünce eski huzursuz ve stresli şehir hayatlarını anımsamalarıdır. Yazarın adalıların adada yaşamalarının onlara verdiği sevinçle beraber eski şehir hayatlarının peş peşe verilmesi okuyucuya ister istemez bir karşılaştırma yaptırmaktadır. Bu sebepten yazarın burada yönlendirici olduğu söylenebilir. Eserin bu kısmında odak figür yani anlatıcı için huzursuz bir atmosfer hakimdir. Başkan’ın adaya gelmesi dışında onu huzursuz eden başka bir şey daha vardır, onun bir arkadaşı olan ve Yazar diye hitap ettikleri aydın kişi orada değildir. Bu durum anlatıcının canını sıkmakta ve onu tedirgin etmektedir. Bu duygular okuyucuya iç monolog yöntemi ile aktarılmış ve okurların olay ve durumları ilk ağızdan öğrenmeleri sağlanmıştır. Eserin bu kısmında anlatıcının şu sözleri araya girer:

“Ey adamız, bize gösterdiğin onca cömertlikten sonra sana bu kötülüğü yaptığımız düşmanımızı saygı göstererek karşıladığımız, üstelik öne doğru hafifçe eğilerek elini sıktığımız için bizi bağışla! Sen de öyle yazar arkadaşım. İlk günden beri uyarılarını dinlemediğimiz ve seni nedensiz bir karamsarlıkla suçladığımız için bizi hoş gör! Şimdi neredesin, özgür müsün,

yoksa bir hücrede çile mi dolduruyorsun; sağ mısın, ölü müsün bilemiyorum ama olur da bir gün bu yazdıklarım eline geçerse, sana karşı derin bir mahcubiyet hissettiğimi, yüreğim sızlayarak seni özlediğimi bilmeni isterim. Keşke tekrar başa dönmek ve bunları hiç yaşamamak mümkün olabilseydi. Başkan adaya hiç gelmemiş olsaydı ya da biz iskelede karşılayıp, ona ve eşine saygıda kusur etmeden 24 numaraya kadar eşlik etmeseydik” (Livaneli, 28).

Kullanılan bu anlatım tekniği adanın geleceği ve Başkan adına birçok bilgi vermektedir. Bu durum adeta gelecekteki haline bir sesleniştir fakat başlarına gelecekteki Yazar figürü hariç kimsenin haberi yoktur. “Yazar” figürünün “Başkan” konusunda haklı olduğu okuyucuya bu alıntı sayesinde verilmiştir. Yazar figürünün “yol gösterici” bir figür olduğu söylenebilir. Bu alıntıda görülen anlatıcının pişmanlığı okuyucuya, “etmeseydik” gibi dilek-şart kipli bir sözcüğün kullanılması ile birlikte açık bir şekilde aktarılmıştır. Ayrıca, Livaneli’nin kullandığı bu anlatım tekniği eserin devamı hakkında bilgi vermekle beraber okuyucunun merakını artırmaktadır. Bu ve bu çeşit anlatım tekniklerinin kullanılması eserin devamının okunmasını kolaylaştırmakta ve esere daha da sürükleyici bir yan katmaktadır. Herhangi bir sınıfsal ayrım olmayan, para kullanımının bile gerek görülmediği, herkesin temel ihtiyaçları doğrultusunda barış içinde yaşadığı bu ütopyik adanın atmosferi daha Başkan gelmeden önce değişmeye başlamıştır. Adaya gelmeden insanların ona adı yerine “Başkan” diye hitap etmesi, artık eski yaşadıkları ülkede olmamalarına rağmen onu başkanları olarak gördüklerini göstermektedir bu durum başkanın daha adaya gelmeden unvanının taşıdığı anlam yükünün sayesinde bir otoriteye sahip olduğu söylenebilir. Başkan’ın böyle bir adaya korumalarını da getirmesi adanın huzurunu bozmaya başlamıştır. Korumaları sadece Başkan ve ailesini korumakla meşgul değil aynı zamanda da adayı gezmek, incelemek ve notlar almak ile meşguldürler. Bu durum onun adadaki hakimiyetini şimdiden temsil etmektedir.

Anlatıcının arkadaşı olan Yazar figürü siyasetle ilgili olduğu ve ülkedeki siyasi olayları takip ettiği için Başkan'ın adaya gelişine hiç ama hiç sıcak bakmamakta ve anlatıcıyı bu konu hakkında sürekli uyarmaktadır. Yazar, Başkan hakkında herkesten fazla şey bilmektedir. Genellikle suskun biri olarak anlatılan Yazar figürü en çok da arkadaşları olan anlatıcıyı ve anlatıcının sevgilisi Lara'yı uyarmakta ve onların gözlerini açmaya çalışmaktadır. Anlatıcı, Yazar'ın söylediklerine inansa bile biraz abartıya kaçtığını düşünmektedir. Livaneli'nin Yazar figürü gibi "yol gösterici" bir figür kullanmasının okuyucuyu yönlendirmesine, okuyucuya farklı "bakış açıları" kazandırmasına yardım ettiği yani okuyucuyla "iletişim" kurmasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Eserin bir kısmında Başkan'dan şöyle söz edilir:

"Gazetelerde Başkan'ı hep "Milletin Babası" sıfatıyla, kurtarıcı olarak okurduk. Arada bir yaptığı resmi konuşmalarda bölünmeden, ülkenin kıyısına geldiği uçurumdan yabancı güçleri, düşman ülkelerin beşinci kol faaliyetlerini sorumlu tutar, darbeyi, milli birlik ve beraberliği tekrar sağlamak, ülkeyi bütünleştirmek için yaptıklarını belirtirdi" (Livaneli, 37).

Bu metinden Başkan'ın ülkedeki insanları nasıl kandırdığı ve kullandığı kelimelerin aslında tam tersi anlamlara geldiği vurgulanmaktadır. Ayrıca bunca sene siyasetin içinde olmanın bu çeşit kelime oyunları ile insanları kandırmayı ne kadar kolay bir hale getirdiğini göstermektedir. Başkan'ın yaptığı akıl oyunları adada huzur içinde yaşayan insanları birbirine düşürmüştür. Başkan'ın düzenlediği bir ada toplantısı sonrası bazı adalılarının aklını çelmesi sonucu adayı ikiye bölmüştür. Yapılan bu toplantıdan sonra adanın atmosferi tamamen bir daha hiç eski haline dönmeyecek bir şekilde değişmiştir. Livaneli bu durumu şöyle anlatmıştır:

"Toplantı dağılırken de hiçbir komşuluk ya da dostluk havası kalmamış, herkes bir an önce evine kaçıp saklanmak isteyen suçlular gibi dağılıvermişti; ne bir gülücük, ne bir baş selamı. Donuk bakışlar, asık suratlar... Biz de evimize kapanmıştık. Adadaki değişimin ilk

büyük göstergesi, o toplantıdan sonra dağılan ve bir daha hiçbir zaman yerine konulamayacağını içten içe duyumsadığımız o dostluk, kardeşlik havasının yitip gitmesiydi.”
(Livaneli, 77).

Bu metinde geçen “*Adadaki değişimin ilk büyük göstergesi*” sözü Başkan’ın adada gerçekten bir şeyleri değiştirdiğini ve değiştireceğini göstermektedir. Başkan’ın otoritesi altına giren ada halkı ikiye parçalanmıştır ve bu boyun eğmenin sonuçları ilerleyen zamanda görülecektir. Başkan ada için adeta bir diktatör halini alacaktır. Otorite gücünü göstermeye çoktan başlamıştır. Gerçekleştirilen bu toplantı ada için bir kırılma noktasıdır.

3. OTORİTENİN İNSAN ÜZERİNE ETKİSİ

Bir toplum veya bir grup yönetilirken o grup veya toplumdaki kuralların uygulanabilmesi için, yönetici kişinin yönetme becerileri olan ve biraz da otoriter biri olması gerekir. Eğer yönetici gücünü sağlayamazsa o grup veya grubu yönetmesi zorlaşır ve o kişinin yöneticiliği çok sürmez. Fakat, otoriteyi elinde bulunduran kişinin o grubu veya toplumu fazla baskılayarak özgürlüklerini ve haklarını kısıtladığı durumlar da olabilir. İnsanın doğal bir isteği olan özgürlük isteğinin kısıtlanması, insanların kendilerini huzursuz ve güvensiz hissetmelerine sebebiyet verebilir. Yani bu durum toplumun sosyal dinamiklerini etkilediği gibi insanların psikolojilerini de etkileyebilir.

Son Ada eserinde görüldüğü üzere Başkan figürünün adayı yönetmesine izin verilmesi, insanların fikir ayrılıklarına düştükleri için bu duruma ses çıkaramamaları ve ses çıkaranların cezalandırılması anlatılmaktadır. Bu olaylar birbirine bir zincir gibi bağlıdır ve adım adım gerçekleşmiştir. Son Ada’nın adım adım sonu gelmiştir. Zülfü Livaneli’nin olayları anlatış şekli okuyucuyu eserin sonunda hayrete düşürmektedir. Cennet gibi anlatılan ada eserin

sonunda bir hiçtir. Bu değişimin asıl sorumlusu Başkan figürü olsa bile Başkan figürünün otoriteye sahip olmasına ses çıkarmayan adalılar da bu sonun sorumlularındandır.

Otorite kavramı ile ilişkilendirilen Başkan figürünün kurduğu otoritenin insanlar üzerindeki etkisi bu eserde açık bir şekilde görölmektedir. İnsanların aklına giren Başkan şü sözleri diyalog tekniği aracılığıyla şöyle ifade edilmiştir:

“Çünkü seni zararlı eşitlik fikirlerine, uyuşukluğa, haklarını savunmamaya alıştırmışlar. Oysa insanlar eşit değildir. Güçlüler ve zayıflar vardır ve hayat bunlar arasındaki mücadeleden ibarettir. Sen güçlüler arasındaki yerini almalısın. Turizmin bunca geliştiği, milyar dolarların kıyılara ve adalara aktığı bir dönemde, bu adanın değerini ölçebilir misin? Ha, ölçebilir misin? Adalılar seni kandırmış, elindeki pırlantayı boncuk sanmana yol açmış. Sen servet sahibi bir insansın ve ona göre davranman gerekir. Eşitlik, dostluk, demokrasi... bunlar hep zayıfların uydurduğu saçmalıklar. Çünkü onların yaşayabilmek için bu gibi kavramlara ihtiyacı var. Güçlünün ise bir tek isteği vardır: Daha fazla güç!” (Livaneli, 72).

Bu alıntıda Başkan'ın “kimliği” okuyucuya açık bir şekilde gösterilmiştir. Başkanın manipülatif bir karakter olarak kurgulanması olay örgüsünün akışına yardım etmiş ve okuyucunun Başkan'a karşı durmasına sebebiyet vermiştir. Livaneli'nin kurguladığı karakterlere verdiği özelliklerin önemi bu alıntıda göröldüğü gibi eserin genelinde de görölmektedir. Ayrıca yazar soru ve emir cümlelerini kullanarak figürün manipülatif karakterini belirginleştirmeyi başarmıştır.

Başkan ilk olarak adanın sahibinin oğlu 1 Numara'nın aklını çelerek işe başlamıştır. Başkan'ın bu kadar sinsi bir figür olarak kurgulanması okuyucunun başkan karakterine karşı kutup olmasını sağlamıştır. Başkan'ın söylediği *“Güçlünün ise bir tek isteği vardır: Daha fazla güç!”* sözü diktatörlük kavramı ile ilişkilendirilebilir. Diktatör, *elinde mutlak ve sınırsız bir*

*otoriteye sahip olan yöneticilere verilen tanımdır.*³ Otorite sahibi olan Başkan figürü daha çok otorite, daha çok güç istemektedir ve istediklerini almak için her yolu uygun görmektedir.

Başkan figürünün otoritesinin insanlar üzerine etkisi eserin birçok kısmında görülmektedir. Eserin bir kısmında "İki yanına ulu ağaçların sıralandığı ve bu ağaçların yukarıda birbirine girerek doğal bir gölgelik oluşturduğu, yeşil bir tünele benzeyen serin yolumuz..." (Livaneli 39) diye anlatılan adalılar dinlenmek için kullandıkları birçok ağaçtan oluşan bir gölgelik, betimleme ve benzetme ile birlikte anlatılmıştır. Adalıların bir nimet olarak gördüğü ve çok sevdiği bu ağaçlık yol, Başkan'ın emriyle budanma kararı alınmış ve budanmıştır. Bu durum tarafından şoka uğrayan adalıların durumu anlatıcı tarafından şöyle anlatılmıştır, "*oraya şikayet etmek için gelmiş olan bizleri neredeyse o ağaçları kendi haline bırakmış olduğumuz için özür dileyecek duruma getiriyordu.*" Bu alıntıdan, Başkan'ın otoritesinin ne kadar güçlü ve manipülatif olduğunu ve haksız durumda olmasına rağmen haklı tarafı kendini haksız hissettirmesine sebep olduğu aktarılmaktadır. Başkan'ın sahip olduğu "manipülatif" kişilik onun diğer insanları manipüle etmesini çok kolay bir hale getirmekte ve diğer insanların kendilerini kötü hissetmesine yol açmaktadır. Livaneli'nin böylesine güçlü ve kötü bir karakter kurgulaması eserdeki olayın çözülemeyecek bir hal almasına sebebiyet vermekte ve eserin gerilimini daha da artırmaktadır, bu durumun yazarın "yaratıcılığı" sayesinde mümkün olduğu söylenebilir.

Eser devam ettikçe işler anlatıcı, anlatıcının arkadaşları ve adalılar için daha kötü bir hal almakta ve ada için geri dönülemeyecek noktalara gelinmektedir. Adalılar Başkan'ın otoritesine karşı "Dur!" demek yerine otoritenin yani Başkan'ın gücünün önünden çekilmektedir. Bu durum "*Artık adanın gündemini başkan belirliyordu.*" ve "*Halk dediğin*

³ (Koçak, 2023)

değişken bir şeydir. Bugün böyle davranır, yarın tam tersini yapar. Teşvik ve tehdide bağlı...”

(Livaneli, 91) alıntılarında anlaşılmaktadır.

Livaneli'nin gelişen olayları kademe kademe anlatması ve her kademedeki gerilimin daha da artması eseri dinamik ve akıcı tutmuştur. Gün geçtikçe, Başkan'ın gücüne güç kattığı da yazar tarafından sürekli vurgulanmaktadır. Başkan'ın gücünün insanları değiştirdiği “*Pantolon giyen kişilerin sayısında artış olduğu dikkatimi çekti. Birkaç komşumuz daha 1 Numara'ya katılmıştı.*” (Livaneli, 45) alıntısında da görülmektedir.

Bu alıntılanan cümleleri kullanarak otoritenin insan üzerindeki etkisini Livaneli, adalıların Başkan figürünün gelmesiyle birlikte geçirdikleri değişim beraberinde açıkça anlatılmıştır.

4. OTORİTEYE KARŞI DİRENÇ VE ÇARESİZLİK

Otoritenin yanlış ellerde olması otoriter kişiyi otoriter olmaktan çıkartır ve diktatör haline getirir. Bu mutlak güce karşı konulması çok güçtür çünkü bu güç insanı korkutur. Çoğu insan korktuğu şeylerden kaçır ve çok azı korkularıyla savaşıır. Korkularından kaçanlar bir köşeye sıkışır kalır ve özgürlüklerini feda ederler fakat korkularıyla savaşmayı bilen insanların en azından bir şansı olur. Otorite kötüye kullanıldığında böyle berbat bir güçtür, insanları çaresiz bırakır ve otoriteye karşı direnmeye çalışanlar cezalandırılır.

Son Ada adlı eserde bu durum adalılar ve Başkan figürü arasında görülmektedir. Başkan figürü tıpkı anakarada olduğu gibi geldiği bu cennet adada da otoritesini kurmayı başarmıştır ve “Otoritenin İnsan Üzerine Etkisi” başlığı altında da görüldüğü gibi insanları çaresiz bırakmış, kontrolü eline almıştır. Ona boyun eğip çaresiz kalmamanın tek yolu ona karşı direnç göstermektir. Fakat adalıların Başkan'a karşı bir direnç göstermediğini ve

göstermeye çekindiği "*Hiçbir şeyi protesto etmiyorduk, karşı çıkmıyorduk. 'Bana dokunmayan yılan bir yaşasın!' diyor ama yılanın bize de dokunacağını hesap edemiyorduk.*" (Livaneli, 52) alıntısında görülmektedir. Anlatıcının böyle bir söz söylemesi aynı zamanda bir yakınma olarak nitelendirilebilir. Ayrıca, "*yılanın bize de dokunacağını hesap edemiyorduk*" cümlesinde ise eserin devamına ilişkin başka bir ipucu vardır. Eserin genelinde görülen bu ipucu izlek tekniği eserin bu kısmında da kullanılmıştır. Bu alıntıda geçen "yılan" sözcüğü Başkan figürünü temsil etmektedir ve Başkan'ın yakında adaya yaptığı gibi adalılara da el atacağı anlaşılmaktadır.

Başkan figürünün bahsedildiği gibi bu kadar güce ve otoriteye sahip olmasına rağmen onun da aslında korku içinde yaşadığı söylenebilir. Bu durum Claudius Claudianus⁴ tarafından şöyle dile getirilmiştir: "*Diğerlerine dehşeti yaşatan kişi sürekli korku içinde olandır.*" Bu durum Son Ada eserinde ise "*Bütün bunlar, Başkan'ın müthiş bir korku içinde yaşadığını, bizim gözlerden uzak huzurlu adamızda bile evinin bahçesinde bir nöbetçi bulundurduğunu gösteriyordu.*" (Livaneli, 53-54) alıntısında görülmektedir. Bu alıntıdan Başkan'ın etrafına korku saçmasına rağmen onun da diğerleri gibi korku içinde olduğu anlaşılmaktadır. Başkan'ın içindeki korkunun sebebi "*Bu adam fena halde korkuyor, işte neden kötü olduğunun açıklaması bu: İçindeki büyük korku! İşlediği cinayetler ömür boyu izleyecek onu, üzerine bir lanet gibi çökecek. Kurtulmak için geldiği bu uzak adada bile*" (Livaneli, 105) alıntısında görülmektedir. Bu durumun aynı zamanda tarihteki etrafına korku saçan ve kötü olarak nitelendirilen liderler için de geçerli olduğu ve onları "temsil" ettiği söylenebilir. Ne kadar güçlü ve korkusuz gözükseler de aslında içlerinde ne kadar büyük bir korku olduğu Livaneli tarafından okuyucuya aktarılmak istenen bir mesajdır. Böyle bir mesajın verilme sebebinin insanlara özgürlüklerini

⁴ (MS 370, İskenderiye, Mısır - MS 404, Roma, İtalya), Latin şair ve yazar.

kısıtlayan kişilere karşı savaşmaları gerektiğini göstermek olduğu söylenebilir. Son Ada eserinde de benzer bir mesaj verilmek istendiği söylenebilir.

Son Ada eserinde anlatıcının da içinde olduğu bir grup dışında kimsenin Başkan'a başkaldırmayı akıllarından bile geçirmediği ve bundan çok korktukları anlatılmıştır. Romanın son kısımlarında verilen "*Daha o ağaçlar kesildiği, bakkalın masum oğlu dövüldüğü zaman ses çıkarmalı, başkaldırmalıydık. Bunu yapamamıştık. Başkan'ın attığı her adımı büyük bir saflıkla kabul etmiştik. Martılar ise karşı koydukları ve uzlaşamadıkları için kazanmıştı.*" (Livaneli, 181) ve "*O anda saldırılar onları hiçbir şekilde durdurmamız mümkün değildi ama hiçbir saldırıda bulunmadılar. Sadece üstümüzde uçmakla yetindiler. Onların kıyasına bir şey olmamıştı. Eskisi gibi üremeye, avlanmaya, yumurtalarını güven içinde beklemeye devam edebilirlerdi. Kısacası onlar kazanmıştı bu savaşı*" (Livaneli, 176) alıntılarında da görüldüğü gibi yazar Livaneli tarafından kötülüğe karşı savaşmanın ödüllendirileceği eğer kötülüğe karşı çıkılmaz ve savaşılmaz ise özgürlüğün kaybedileceği vurgulanmıştır. Martılar özgürlüklerini Başkan'a karşı savaştıkları için geri kazanmış ve insanlar ise savaşmadıkları için özgürlüklerini kaybetmişlerdir. Anlatıcının sözleri olan bu alıntıda anlatıcının Başkan'a karşı çıkılmadığı için kendilerinin "saf" olarak nitelendirdiği görülmektedir. Diğer alıntılarda da görüldüğü gibi bu alıntıda da pişmanlık görülmektedir fakat bu pişmanlık hiçbir şeye yaramamaktadır. Aynı zamanda da anlatıcının "başkaldırmalıydık", "yapmamıştık", "kabul" etmiştik" gibi birinci çoğul kişi şahıs ekini kullanması bu durumun sorumluluğunu tüm adalılara yüklemektedir. Burada da bu savaşın tek kişiyle kazanılamayacağı, birlik içinde kazanılabileceği vurgulanmaktadır.

Eserin bir kısmında Başkan'a karşı çıkan ve çıkmaya çalışan kişilerin bile duygusal ve psikolojik olarak ne kadar kötü bir durumda olduklarına yer verilmiştir. Anlatıcının duygusal bir çöküntüde olduğu şu alıntıdan çıkarılabilir "*Sevgilim, ben artık şaşkınım, hiçbir şeyden eskisi kadar emin değilim, ne kendime güvenebiliyorum ne yazdıklarım.*" (Livaneli 152-153).

Bu alıntıda görüldüğü üzere anlatıcı kendine olan güvenini kaybetmiştir. Bu durum otoriteye yani Başkan figürüne karşı direnmenin kişinin psikolojisini nasıl etkilediğini göstermektedir.

Başkan ve adamlarına direnenlerin az da olsa var olduğu yazar tarafından okuyucuya aktarılmıştır. Özellikle anlatıcı ve anlatıcının sevgilisi Lara figürünün direnişi eser boyunca ön planda tutulmuştur. Başkan ve adamları onları durdurmak için şiddete başvurmuşlardır. Bu durum *'Söylediklerinize inanmıyoruz' dedim ben, kendimin de şaştığı büyük bir cesaretle. 'Bu adada iyiliği arkadaşımız temsil ediyor, kötülüğü ise siz. Buradaki herkes buna tanıklık edebilir. Adayı bu hale getiren o değil sizsiniz. Siz gelene kadar bu adada...' Tam bu sırada başımın arkasında bir acı duydum.*” (Livaneli, 169) alıntısında anlatıcının Başkan'a karşı çıkmaya cesaret edip doğruları konuşmasına rağmen şiddet yolu ile susturulduğu anlatılmıştır. Eserin bu kısmı gerginliğin tepe noktasına geldiği kısımdır ve her an adalıların ve özellikle de anlatıcı ve Lara'nın içinde bulunduğu çaresizlik durumu daha da net hissedilmektedir. Livaneli'nin romandaki tansiyonu kat kat yükseltmesi roman içinde bir kargaşa yaratmış ve bu kargaşa ise karakterlerin içinde bulunduğu duygu durumunun daha net bir şekilde anlatılmasını sağlamıştır.

5. DOĞAYA VERİLEN ZARAR, ADANIN SONU

Bütün ekolojik sistemi kapsayan doğa, tüm canlılar için sonsuz bir öneme sahiptir. Doğanın zarar görmesi tüm canlıların zarar görmesi anlamına gelmektedir. Doğanın zarar görmesiyle ekolojik sistem de zarar görmektedir. Ekolojik sistemin zarar görmesi ise ekolojik dengeyi bozmakta ve tüm dünyayı kötü yönde etkilemektedir. Bu yüzden doğanın insanlar tarafından korunması son derece büyük bir önem taşımaktadır.

İnsanlar tarafından doğaya verilen zarar yıldan yıla artış göstermektedir. Sanayi devrimi sonrası hızla artan çevre kirliliği birçok sağlık sorununa sebebiyet vermiş ve tüm

canlıları kötü etkilemiştir. İnsanlar ormanlık alanları yok edip yerine onlara iş imkanı sağlayacak ve para kazanacakları yerler inşa etmiş ve etmektedirler. Bu durum ise ormanlık alanlarda yaşayan canlıları evsiz bırakmakta ve onlara zarar vermektedir.

Doğaya verilen zarar Son Ada eserinde de en ön planda tutulan konulardan biridir. Adanın asıl sahipleri olan martılar eserin genelinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum, “*Martılar bu adanın sahibidir.*” (Livaneli, 115) alıntısında da görülmektedir. “Otoriteye Karşı Direnç ve Çaresizlik” başlığı altında görüldüğü üzere martılar direnişin sembolü olmuştur ve Başkan’a karşı çıkıp evlerini yani adayı korumuşlar ve Başkan’a savaş açmışlardır. İnsanların yapamadıklarını martılar yapmıştır. Bu durum “*Bu durumda boyun eğen insan soyunun mu, yoksa başkaldıran martıların mı daha akıllı olduğu sorusu sorulmalı, değil mi?*” (Livaneli, 181) alıntısında da görülmektedir. Yazarın bir soru cümlesiyle okuyucunun bu durumu sorgulamasını sağlamıştır. Bu durum adaya martıların insanlardan daha çok önem verdiğini ve daha çok evleri olarak gördüklerini göstermektedir.

Eserde, doğaya verilen zararın ekolojik dengeyi de bozduğuna değinilmiştir. Bu yanılla bu eserde dilin göndergesel işlevinin de kullanıldığı söylenebilir. Başkan’ın adanın ekolojik dengesini bozması ve adalıların buna bir çözüm araması eserde “*Onların sayısını azaltmak ve böylece martı sayısını bir miktar çoğaltmak, adadaki dengeyi tekrar yerine getirebilir, yılan meselesinin çözümüne yardımcı olabilirdi*” (Livaneli, 167) alıntısıyla aktarılmıştır. Alıntıda görüldüğü üzere ekolojik dengenin bozulması yılan sayısını artırmış ve yılan sayısının artması ise adada birçok probleme sebebiyet vermiştir. Adadaki sorunların birbirini tetikleyerek bir çığ halini aldığı söylenebilir.

Eser ilerledikçe adanın daha da kötü bir hal aldığı görülmektedir. Eserin ilerleyen kısmında ekolojik dengenin bozulmasına bir çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Bu sefer de tilkilerin sayısını azaltmak için Başkan’ın ortaya attığı “*ormanın bir kısmını aleve verme*”

fikrine kimse sesini çıkaramamıştır. Eserin bu kısmında görülen çaresizlik ve Başkan'a karşı çıkamamaları "Adanın Sonu'na" zemin hazırlamıştır. "Adanın Sonunun" geldiği artık okuyucu tarafından anlaşılmaktadır. Bu durum yazar tarafından *"Adalılar korku dolu gözlerle, içine düştükleri dehşet duygusundan akıllarını kaçıracak hale gelerek evlerinin teker teker yok oluşunu izliyordu. Yapacak hiç ama hiçbir şey yoktu!"* (Livaneli, 175) sözleriyle okuyucuya aktarılmıştır. Çaresizlik duygusu ön planda olduğu görülmektedir. Ardından Livaneli şu betimlemelere yer vermiştir *"Yakıcı alevden, boğucu dumandan kurtulabilmek için evlerden uzağa, deniz kıyısına kaçtık. Oradan bakınca, yangının ilerlediği yöndeki koskoca ağaçların, peş peşe çakılan birer kibrit çöpü gibi, adeta patlayarak tutuştuğunu gördük."* (Livaneli, 175). Livaneli'nin böyle betimleyici bir anlatımla adadaki evlerin yanışını anlatması bu olayı okuyucunun gözünde canlandırarak okuyucuya daha iyi hissettirmesi olduğu söylenebilir.

Livaneli'nin eserin bir kısmında hayvanların gördüğü zarara dikkat çekmek istediği söylenebilir. İnsanların doğaya verdiği zararda hayvanların nasıl zarar gördüğü verilmek istenen bir diğer mesajdır ve bu mesaj *"Ölü tilkiden, tavşandan, keklikten, kaplumbağadan, serçeden, kurbağadan, sansardan, çakaldan geçilmiyordu. Avcılar her gün onlarca ölü tilki topluyor, getirip iskelenin meydanına yığıyorlardı. Yine de onlara yetmiyordu bu kadar ölüm."* (Livaneli, 171) alıntısıyla verilmiştir. Ne kadar çok hayvanın telef olduğunu gösteren bu alıntı aynı zamanda Başkan ve adamlarının ne kadar acımasız ve duygusuz kişiler oldukları *"Yine de onlara yetmiyordu bu kadar ölüm."* sözüyle aktarılmıştır.

Anlatıcı figürü tarafından eskiden cennet olarak gördükleri bu adada geçirdikleri son gece şu şekilde anlatılmıştır: *"Son gecende, seninle sadece edebiyat konuşmuş olduğumuza inanamıyorum. Ama o gecenin, adadaki son gecen olduğunu bilmemize imkan yoktu elbette. Önümüzdeki böyle çok geceler ve gündüzler olduğuna inanıyorduk."* (Livaneli, 165). Verilen bu alıntıda anlatıcı, eserin devamında yaşayacakları gecenin sevgilisi Lara ile son gecesi

olduğunu anlatmıştır. Bu durum anlatıcı figürü kullanılarak geriye dönüş tekniği ile anlatılmış ve gelecek hakkında bilgi verilmiştir. Bu durum okuyucuyu eserin diğer bölümlerinde olduğu gibi tekrardan merak içinde bırakmıştır.

Adanın nasıl bir sonu olduysa Başkan figürünün de bir sonu olmuştur. Eserin son kısmında Başkan figürünün öldürülmesinin ardından gelişen olaylar Livaneli tarafından şöyle aktarılmıştır: *“Zamanında hiçbir uyarıya kulak vermeyip Başkan’la kol kola girmiş olan komşular da bizim gibi zincirlenmişti.”*, *“Sonunda herkes kaybetmişti, Başkan’da ... bundan sonra rahat bırakılacak olan martılar dışında.”* (Livaneli, 181). Verilen alıntılarda görülen üzere martılar dışında bir kazanan yoktur. Burada insan-doğa çatışmasının doğanın kazanmasıyla sonuçlandığı çıkarımı yapılabilir. Ayrıca *“Sonunda herkes kaybetmişti, Başkan’da”* sözünde Başkan’ın herkesten yani insanlardan ayrı tutulması Başkan figürünün insanlığını kaybetmiş bir kişilik olduğunu okuyucuya göstermektedir.

6. SONUÇ

Zülfü Livaneli’nin Son Ada adlı eserinde Başkan’ın oluşturduğu otoritenin etrafına yani doğaya ve insanlara her açıdan nasıl etki ettiği üzerinden sorulan bu etki ve otoritenin nasıl işlendiği sorusu bu tezin hedefine giden en önemli yoldur. Giriş kısmında belirtildiği gibi otoritenin yanlış kişilerin eline geçtiğinde nasıl tehlikeli bir güç olduğu Zülfü Livaneli’nin yaratıcılığı ile kurguladığı Başkan figürü sayesinde okuyucuya aktarılmıştır. Başkan’ın çok kötü özelliklere sahip insanlığını kaybetmiş bir figür olması, okuyucunun ona nefret duymasına sebebiyet vermiş ve bu durum ise Livaneli’nin okuyucuya vermek istediği iletileri daha açık ve kolay bir şekilde vermesine imkan tanımıştır. Ayrıca doğa ve doğayı koruma izleğinin de eser boyunca görüldüğü bu eserde doğayı koruma üzerine birçok mesaj verilmiş ve bu durum Livaneli’nin kullandığı dil, anlatım özellikleri ve anlatım türleri ve teknikleri sayesinde

okuyucuya daha iyi bir şekilde hissettirilmiştir. Livaneli'nin anlatımı güçlendirmek için kullandığı bu özellikler ve tekniklere zıtlık, geriye dönüş, iç monolog, diyalog, açıklama, soru sorma, betimleme (işlevsel ve sanatsal), öyküleme, açıklama örnek olarak verilebilir.

Bunlara ek olarak yazar tarafından okuyucuya aktarılmak istenen en önemli mesajlardan biri ise direnmedir. Eserde martıların ve insanların Başkan'a karşı direnişleri çok kez karşılaştırılmış ve işlenen alıntılarda da görülmektedir. Martılar Başkan'a karşı direnirken insanların korkup boyun eğmesi onların özgürlüklerini elinden almıştır. Livaneli Son Ada eserini insanlar için böyle kötü bir sonla bitirirken vermek istediği mesajları okuyucunun aklına kazımıştır.

Yapıtı IB kavramlarının yansımalarını bulmak açısından incelediğimizde; kimlik, kültür, yaratıcılık, bakış açısı kavramların olduğunu söyleyebiliriz. Kimlik kavramını, adalı olmak ve otoriter, despot lider olmak karakter özelliklerinde; kültür kavramını, adaya özgü ütopyik bir kültürün yaratılmasında; yaratıcılığı olay örgüsünün günümüzden izler taşısa da genel olarak özgün olmasında; bakış açısını da yazarın başkan karakterine karşı olumsuz bir tavrı olmasıyla görebilmekteyiz.

7. KAYNAKÇA

Livaneli, Zülfü. “*Son Ada* , Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş, İstanbul, 2020

” *Son Ada / Zülfü Livaneli Detaylı İncelemesi & Analizi* – www.oteki.co, 16 Jan. 2018,

otekico.wordpress.com/2018/01/17/son-ada-zulfu-livaneli-detayli-incelemesi-analizi.

“Sutori.” *Sutori*, www.sutori.com/en/story/lhz-10-son-ada--nkozNALYYqzQPTef8EMPEoxZ. Accessed 1 Feb. 2023.

“Cladius Cladianus - Vikisöz.” *Cladius Cladianus - Vikisöz*, 2 June 2020, tr.wikiquote.org/wiki/Cladius_Cladianus.

Koçak, N. (2023, March 24). Otorite ne Demek? Otorite Türleri Nelerdir? IENSTITU.

Retrieved March 30, 2023, from <https://www.ienstitu.com/blog/otorite-ne-demek>